

XIX. L E V É L.

*Költ Komáromban; Sz. Jakab Havdnak
5. Napján.*

A Magyar Országi boroknak folytatása.

Az udvara olly nagy, hogy egy egész Lovas-Regement is exercírozhat benne, mint ez meg is esett 1767-ben, 's 1774-ben, a' mikor Albert Hertzegnek és Felefégnének Krisztina Értz Hertzegnének gyönyörködtetésekre itt egynehány Svadronok gyakoroltattak vólt a' fegyverkezésben. A' Kastély alatt való pintzében el-fér negyven ezer akó bor, 's hat lovas kotsival körül lehet járni. Benn a' Kastélyban, a' Hettzei háló szobában, az egész Battyáni Familia le van rajzolva, 's gyönyörűséggel szemlélheti a' Néző, miképpen változtak az öltözetek majd minden Században. A' régi Rómaiak' idejekben egy báltozat vólt a' föld alatt, mellyen innen egész Szombathelyig el lehetett menni. — Az úgy nevezett *Tótsai Tartományban* Vas Vármegyében nevezetesek a' *Bibortzai* és *Nikolai* hegyek.

4. Szala Vármegyében, *Badatson*, *Szent-györgy*, *Filep-hegye*, különös jó bo-

M. Gyűj. IV. N.

T

10-

rokat teremnek. — Badatsonban néha affzú-fzölő bort is tsinálnak, nem külömben *Kővágó-Örsön*, és *Filep-hegyén*, mellyek gyakran még a' Soproniakat is fellyül-haladják. — *Tsák-Tornya*, *Keszthely*, *Zetsi-Sziget*, *Stridon*. (Strigova)

6. Veszprém Vármegyében, *Devetser*, *Somlyó*, melly *Vásárhelyi*, *Szölősi*, és *Dóbai* hegyekre osztattatik. Leg-egészségesebb 's leg-híresebb asztali bor majd az egész tartományban. Ha három osztendeig tartattatik, fokkal egészségesebb, és az embert a' vizelleten nagyon tisztítja. Nem esmeretlen ez a' bor Európának egyéb Országáiban is.

6. Győr Vármegyében, *Sz. Márton* hegye, melly egészen szőlőkkel vagyon béültetve. A' honnan azt szokták mondani, hogy a' *Sz. Mártoniaknak* több borok mint sem vizek vagyon. — *Mefő*, *Tingő*, *Tsának*, *Kis-barát*, *Nagy-barát*, *Fel-petz*, *Kis-petz*, *Szabad-hegy*, *Ets*, melly két utóllóban ebben a' Vármegyében leg-első bor terem.

7. Komárom Vármegyében, *Monostor*, *Almás*, *Nefzmely*, *Tata*, *Süttő*, *Madar*, *Mots*, *Piszke*, 's a' t.

8. Esztergom Vármegyében, *Bátorke-szi*, *Nyerges új-falu*, *Esztergom*, 's a' t.

9. Fejér Vármegyében, *Balás*, *Csóka-hegy*, *Mór*, *Csák-udr*, 's a' t.

10. Tól

10. Tólna Vármegyében; *Hideg-kút*; *Kölesd*; *Paks*, *Sz. Lőrincz*, *Szekszárd*, a' hol a' Burgundiaihoz hasonló veres bor terem. *Földvár*, *Simon-tornya*, *Böltske*.

7. Baranya Vármegyében. Péts, melly Püspöki Városból 1780-ban Királyi Városá lett. Az ide való Püspökséget Sz. István Király állította-fel 1009-ben; azolta a' mi idönkig éltek itt hatvan-öt Püspökök. Ezek között nevezetes volt *Calánus*, a' ki ennek a' Püspökségnek Palástot nyert, mellyel a' többek nem bírnak. — *Vitéz János*, a' ki igen derék Poéta vólt, 's nevezetessé lett *János Pannonius* neve alatt. — *Szathmári György*, a' ki a' Várost sok szép épületekkel ékesítette. — *Dudithius András*, a' ki a' *Trienti* 'Sinatban a' maga nagy böltsétségét 's bátorfágát nyilván kimutatta; de annakutánna le-mondván a' Püspökségről, Lengyel Országba ment, ott a' Királyi-Udvarban meg-házafodott, 's azután Breslauban élt, 's ott Protestánsá lett. — *Klimó György*, a' ki szegény legényből ment erre a' tilzteségre, mellyre magát mind böltségsége, mind Haza-fiúi buzgófsága által méltóvá tette. Eggy nagy Könyv-tárt, mellyben többek húsz ezer Könyveknél találtatnak, állított-fel a' Város' hasznára. Neki köszönheti a' Könyv-nyomtató műhely és Papiros-malom is a' maga lételet. Minden

tiszteltes mesterfégeket, nevezetesen pedig a' Magyar Literáturát olly munkásan elő-mozdítani igyekezte, hogy ha minden Püspökjeink 's Mágnásaink ilyen Hazát fzerető szívvvel bírnának, úgy húsz esztendőök alatt a' Magyar Literátúra a' Frantzia és Anglus Literátúrával vetekedne. A' Jésuitáknak templomjok, melly a' Városnak nagy ékekségére szolgál, hajdan Török-metset volt, és a' Konstantzinápolyi és Kairói után, leg-nagyobb volt az egész Török birodalomban. Ezen kívül vagynak még ma ebben a' Városban tizen-két metsetek, 's a' Város előtt áll eggy gömbölyű forma torony, mellyet a' Törökök építettek. Abban állottak a' Vigyázók, és azok a' kik jelt adtak az Isteni-tízteletre. Solimán Török Tsáfszár annyira fzerette ezt a' várost kies fekvéséért, hogy földi-paraditsomnak nevezte. Nagy betsületére vagyon ennek nálunk is ama példa-beszéd: *Németnek Béts, Magyaroknak Péts*. I-fő Péter, a' ki ezt a' várost leg-először kő-falakkal erősítette, itt választott magának temető helyet a' Péter templomában. — Nem régiben szépen kezdett virágozni e' Városban a' jó-féle fáfránynak termesztése, és a' pamuttal való kereskedés is, 's azt termő fáknak ültetése: de leg-több hasznot vésznek a' lakosók az itt termő jó-féle veres és fejer borokból. —

Gyűd,

Gyüd, Harfány, Villám, Siklós, egy mért-földnyire a' Dráva partjához. Az itt lévő Vár hajdan igen erős volt: nevezetes a' *Históriákban* a' többek között arról, hogy itt egy nyóltzvan lábnyi mély-tömlőtben tartattatott foglágban 'Sigmond Király 1402-ben. Minekutánna szabadságát vissza-nyerte, ezeket a' szókat metfizette a' kandallóra: *Misit Deus misericodiam suam, & eripuit me e medio catulorum leonum; dormivi conturbatus.* Említést érdemel az is, hogy nem messze ide két hegyekből különböző színű márvány kövek vágattatnak. A' Siklósi hegyeken készítettnek néha asszú szőlő borok is, valamint a' Harfányin is, a' melyek igen dítsértetnek, 's a' t.

8. Somogy Vármegyében, igen kevés helyek vagynak, melyekben bor nem teremne. Hírefek a' többek közt a' *Selitziai* és *Keresztúri* borok.

A' Tiszának nap-nyugoti oldalán.

1. Pest Vármegyében, *Ketskeméten*, *Köröfön*, *Tzeglédén*, sok jó veres borok teremnek. Ezeken kívül, nem messze Vátzhoz *Kosdon*, a' Rhénusi borhoz hasonlók teremnek. Ugyan ott *Vátzon*, *Verőtzén*, *Maroson*, *Veres-eggyházán*, 's a' t. sok jó borok teremnek.

T 3

2. Pá

2. Pilis Vármegyében, a' *Csepel* Szigetben, mellyet Eugénius Hertzeg ültettett-bé, fok bor terem. — Azután *Buddnak* hírefek veres borai még az Órszágon kívül is. Ebből igen drága etzet készíttetik. — *Szentendre* is bővölködik veres borral.

3. Heves Vármegyében, *Egerben*, *Báldagdkön*, *Hétzen*, *Göntz* mellett; *Gyöngyösön* nem meg-vetendő borok teremnek.

4. Zemplin Vármegyében, *Bénye*, *Keresztúr*, *Mád*, *Patak*, *Liszka*, *Tálya*, *Tartzal*, *Sátor-allja*, *Tokaj*, *Új-hely*, *Tóltva*. — A' *Tokaji* hegynék egy része nevezetik *Mária-hegyének*, minthogy azt Ő Felfége bírja, és a' tetején egy szép kápolna vagyon építtetve.

5. Bereg Vármegyében hírefek a' *Beregzsázi* és *Múfai* borok.

6. Aba-új Vármegyében, *Szikszon*, *Kásmárkon*, 's a' t.

7. Borsod Vármegyében, *Miskóltz*, *Sz. Péter*, *Diós-győr*.

A Tiszának nap-keleti részén.

1. A' fok Kerti borokon kívül, mellyek teremnek *Debretzenben*, az egész Kúnfágban, *Szentesen*, *Makón*, *Vásár-helyen*; hírefek az úgy nevezett Hegy-közi borok. Ezekhez tartozik *Várad*, *Püspöki*, *Csatázi*, *Kovátsi*, *Pályi*, *Kőj*, *Kágya*, *Köböl-kút*

kút, Sz. Miklós, Sz. Jób, Margita, Dió-Szeg, Szentimre, 's Bihar-Vármegyének fok egyéb Helységei.

2. Arad Vármegyében híresek a' *Ménesi* veres borok, a' hol drága aszszú szőlő borok is készíttetnek.

3. A' Bánátban híresek a' *Verjetzi* borok, 's a' t.

Egy híres Ánglus Utazó, a' ki egynehány esztendőkkél ez előtt fő-képpen abból a' tzélból utazott Magyar Országban keresztül, hogy az itt termett boroknak természetű minéműségekét és hasznokat ki-tanulhassa, azt írja; hogy mikor Mária Thérézia egyszer egy Magyar Országú Mágnásnál mulatott, ez a' Mágnás három száz féle különböző borokat tétetett-fel a' Vendégeknek, mellyek mind Magyar Országú termékek voltak. Ezen nem kevésbé csudálkozott maga is Hazánk' édes Anyja, 's kivált pedig a' jelen lévő Mágnások. — Noha ez a' bódog föld illy fok drága borokkal bővölködik; még is hányadik az a' Hazafiak közül, a' ki valaha egyszer életében, nem mondom minden itt termett borokat, de csak azoknak tized részét meg-kóstolta vélne? Ennek oka az, mert a' Hazafiak eleitől-fogva meg-útálták a' borokkal való kereskedést,

valamint egyéb-féle kereskedéseket is. A' hol ilyen Kereskedők találtatnak a' Hegyalján 's egyébütt, azok is Görögök, vagy más idegenek: holott pedig ennél a' Hazában a' kereskedésnek tisztességebb és hasznosabb ága nem volna. Felső Országokon a' leg-gazdagabb lakosok 's Bárók sem szegyenlik a' kereskedésnek ezt a' tisztességes nemét, melly az Országnak hasznára van, 's a' szegénységnek semmi kárára nem szolgál. Az olyan kereskedés tisztességtelen és vétkes, melly a' szegénységnek rontásával van egybe kötötve. Illyen a' leg-szükkégszebb elefégeknél az óltsóságban való bé-szedése, és azután két árrán való adása; mert ez a' leg-szegényebb rendű embereket nyomorgatja. Ha kivált a' Királyi városokban mindenütt tíz tizen-két betsületes lakos találtatnék olyan, a' ki a' Magyar Országi híresebb termésekkel, Szekszárdi, Ménesi, Soproni, Tokaji, Somlyai, 's egyéb jó-féle borokkal kereskedne, 's azokat butelliánként adná; ez szolgálna a' Hazának betsületére 's hasznára, 's azonban a' lakosok is harmincz vagy negyven krajtzáron a' leg-jobb féle aszú-szőlő bornak butelliáját is megvehetnék, mellyért most itt benn a' Hazában harmincz, negyven, 's több garasokat fizetnek; mert egy két ember kereskedvén vele, úgy húzza a' Közönféget, a' mint akarja.

A'

A' Találós Mese vólt *Tűz*; a' Rejtett Szó *Ló*, mellyből ki-telik *ól*.

Találós Mese.

Keltőnknek vagyon egyy képünk, 's ábrázatunk,

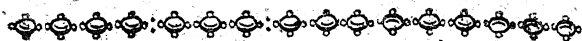
Még is testvéreknek lenni tagadtatunk.
Amazt minden ember annyira szereti,
Hogy addig lótt fut míg tsak el-nem érheti,
Engemet ellenben senki se kedvellhet,
Tsak az vesz kezéhez ki meg nem esmérhet.
A' kik egyyszer bírnak, azon munkálódnak,
Hogy tsak mennél elébb adjanak másoknak,
Esmerősim tölem futni igyekeznek,
Sőt kegyetlenképpen gyakran meg-szegeznek.

Pofoni Szemináriumból.

Rejtett Szó.

Három nélkül még az Istenfég sem lehet,
És az ember tsak a' szomszédba sem mehet,
Ha ezt meg-fordítod, egyy ifjú sem érti;
De a' húsz esztendő's szüzeket meg-sérti.
A' két végfő pedig, bár melly rangot vegyek,
Tsak engemet illet, akárki's mi legyenek,
Martosról. Édes Gergely.

Jelentés.

A' Mindenest Gyűjteménynek érdemes Olvasói, a' kik a' jövő fél esztendőre is kívánnának fizetni, kérettetnek hogy Júliusig, vagy addig míg meg nem írjuk, hogy bátorsággal küldhetik, a' következő fél esztendei elő-fizetéssel várakozni méltoztassanak. — Eggy nagy akadályunk esett t. i. ezen munkának folytatásában, melyet egyedül Hazánk' haszna 's nyelvünk' gyarapítása vállaltatott-fel, a' melyet hogy ha meg nem orvosolhatunk, úgy e' munkának félbe kell szakadni, noha ezt magunk kárával is legalább eggy két esztendőig még készek letünk volna folytatni. — A' melly is ha úgy lenne a' Haza szeretetére kényszerítjük azokat az érdemes Hazafijakat, a' kik Bétsben, Budán, vagy más olyan Városban laknak, a' hol a' Censura többekre terjed-ki mint itt, hogy ilyen, vagy más még hasznosabb héti írással szolgáljanak kedves Hazánk'nak. —

A' Szárazságról.

Mit akartok velünk? ti meg-búsúlt Egek!

Sok nyomorúságink tán még sem elegek?

Küldetek ellenünk már sok ellenséget,

Hát ismét akartok fzerzeni éhséget.

Hogy

Hogy kik meg-maradánk még eddig életbe,
Minket is ejtsetek más új ítéletbe.

Fejünk felett olyak vagytok mint az értzek,
Vagy mint a'kösziklás leg keményebb bértzek.

Ti első tárházi! fellegek hol vagytok?

Hogy végfő veszélyre bennünk így el-hagytok,
Mellyik Ország felett mulattok azóta?

Nem öntözgetétek földünk a' mi ólta.
Vagy tán Eolusnak ver vissza serege?.

Uralkodik mivel rajtunk fergetege.
Oh! hogy álhatjátok e' nagy veszedelmet,
M'ért nem nújytotok már hozzánk sege-
delmet?

Te fényeskedő nap! te világ lámpásza,
Melynek az ég alatt fényre nintsen másza.

Te tégy bizonyfágot e' szörnyű infégről

Ki mindennap vigyázz mi reánk az égről
A' minket tápláló földnek nedvessége,

Égető tüzedtől egészen ki ége.

El-vesznek ekképen a' földbe szórt magok,
Mellyekről termettek volna bőv asztagok.

Irgalmas Úr Isten nagy kegyelmű Felség!

Kinek birtokodba van mind föld's mind az ég.
Te ki teremtetted e' földet 's az eget,

'S azokba lakó számtalan sereget.

Ki igazgatod is bölts gondviseléssel,

Győződjél-meg kérünk ennyi könyörgéssel.
Szánd meg ez infégre jutott néped' szánd meg,

El végzett veszélyét irgalmadból bánd meg.
Ha ugyan tsapáid rajta nem szünteted,

Sőt haragod szerént tovább is bünteted.

'S

'S ha fellegeidet tovább tartod zárva,
 El-vész mind a' gazdag mind pedig az árva.
 Tiltsd-meg a' fzeleket hozd fel a' felleget,
 El száradt földünkre önts vizet eleget.

*A' Gyűjteménynek III-dik negyedjének 120
 lapján található levélre felelet.*

Szökém! természetbe mélyen tekintettél,
 Nem tsuda! belőle hogy annyit ki-vettél.
 Ékefen rajzolod az eggyügyűséget,
 Elmésen ki-teszed a' keferűséget,
 Igaz panaszidat öntöd fájdalomasan,
 Szived' hegyes törét tsorbítod okosan.
 De más gyümölsöt is hoz a' szüleményed,
 Pásztor tüze mellé le-tett építményed.
 Igen jeles ház ez, 's alkalmas arra,
 Hogy az eggyügyűség vezettelsék jóra.
 Bóldog Isten! melly nagy hasznot hajtának,
 Hogy ha páztorokhoz többen is szólnának.
 Az emberi Nemnek ezen Nemes része,
 Királyi páltzáknak leg-fényesebb dísze.
 A' Túdósok miatt a' kiket táplálgat,
 Tsak nem a' bús gyászban mind eddig nya-
 valygott.

Ha az ád eledelt, mi tanításínnkkal
 Távozzunk e' tőle szép. oktatásínnkkal?
 Ha az rajtunk bámul, és úgy néz bennünket
 Mint valamelly földi tudós Isteneket;
 Mi szüret, botskorát, botját ki-nevefsük?
 És benne leg drágább vérünket meg veífsük?
 Nem

Nem lehet. Magokért lám ők sem dolgoznak,
 Hanem termésekben mi vélünk osztozni,
 Mi pedig egyedül magunkért tanuljunk?

'S reájok naponként csak ingyen szorúljunk?
 Úgy tessék: az Isten számos adományit,

Természetnek külömb' külömb táplálványit
 Tsak azért nem tette mind eggynek markában,
 Hogy másra szorúljon élete jártában.

Már pedig azt jobban meg-fiztük betsűlni,
 A' kinek segédén meg lehet örülni.

A' Szorúltság tehát az emberek között
 Eggy Istentől adott leg-erősb kötözött:

Ki magának élven, eztet bontogatja,
 Nem de nem az égnek tzelját bántogatja?

Folytasd hát tsak bátran Barátom! munkádat
 Szorítsd a' páfztorok' hasznára pennádat.

Menj-ki a' mezőre, legeld a' juhokat,
 Tanítgasd vígasztald, 's szerezd az Urokat.

Ne gondolj azokkal a' vadon lelkekkel,
 A' kik sértegetnek vakmerő nyelvekkel.

Ezeknek kellene, a' szamár hátára
 Ülven, el-mennieik Világ' határára.

Elég az, hogy azok örökre dítsérnek,
 Kik magok is véled dttiséretre érnek.

Tátra hegyről, N. Javallai Mihály.

A' Törvénynek ki-szolgáltatása.

Mindenek meg-esméri; hogy az igaz-
 fagnak ki-szolgáltatásában leg-nagyobb aka-
 dály

dály az, hogy azok a' Személlyek, a' kiken a' törvénykezés meg-fordúl, vagy az aján-dék, vagy a' szíretet, vagy a' harag, vagy más egyéb ok által meg-vakíttatván, inkább hajólnak egyik részre, mint a' másikra. A-maz igazán bölts Király II-dik Friderik, hogy ennek a' nagy gonoszának a' maga Bi-rodalmában elejét vehesse, azt rendelte, hogy a' Bírák az elejekbe tett bizonyfágok, okok, és erősségek után, úgy ítéljenek va-lami ügyről, hogy soha se tudják azt, ki-tsoda légyen az a' személly, a' kinek ügye előttök forog. Az al-peres neveztetik A-nak, a' fel-peres B-nek. A' ki pedig al-atomban meg-mondaná a' Bíráknak, ki lé-gyen az a' személly, a' kinek ügyében ítélnék, az keményen meg büntettetik, hogyha ki-tudódik. De mivel ezer mésterfég lehet, melly által a' bölts Frideriknek ezen jó tüz-lja is az *interressentziát* meg nem előzheti; azért is az Ánglusok éppen ezzel ellenkező úton akarják azt meg-előzni. T. i. az Án-glusoknál minden nevezetesebb ügyek és pe-rek ajtó ki-nyílván tartattatnak, úgy hogy minden tiszteségesen öltözött emberek a' Törvény-házba szabadosan bé-mehetnek. Ha valamelly nevezetesebb ügy forog fenn, két három ezer emberek is bé-mennek a' Törvény-házba, ott hallgatják, miképpen vizsgáltatnak-meg a' tanúk, miképpen hall-gat-

gattatik-meg a' bé-idéztetett bűnös, miképpen vádoltatik és mentettetik, és jaj annak a' Prókátornak vagy Bírónak, a' ki teker-
vényes ki-fogások által akarja az igazságot el-nyomni; mert a' következő napon ötven hatvan különböző újság tele lesz' azzal, ez vagy amaz ember miképpen akarta az igazságot el-nyomni; a' melly szabadnyomtatástól még a' lelki-esméret és Vallás nélkül való emberek is reszketnek Angliában. Eggy szóval, Angliában nem annyira a' Bírák, mint az egész Közönség a' Bíró, a' melyet sem ajándékkal, sem ígérettel nem lehet meg-szédíteni. Mihelyt valaki ellen, akár Polgári, akár halálos dologban per indítatik; ki-választatnak tizen-két Személyek a' Parlamentumból, a' kik annak megvizsgálóji légyenek. Ezeknek neveiket írásban meg - küldik a' bé - vádoltatott bűnösnek, és ha van közöttök olyan, a' kit ő maga titkos írgyének vagy ellenségenek tart, szabad néki annak nevét kitörölni, és helyette mást kérni. Ezek a' Bírák a' meg-határozott órára öfzve gyűlnek a' Törvény - házba, a' hová mások is szabadon bé - mehetnek. Elő-hívattatik a' bűnös a' maga Prókátorával, hasonlóképpen a' vádoló is és a' tanúk; és mind ezek az egész Népnek hallására közönséges helyen halgattatnak-meg; úgy pedig, hogy abban senki-

nek

nek sem szabad a' tanúkat vizsgálni. 1777-ben *Kingston* Hertzegnének nevezetes ügye folytattatott Londonban, a' kinek főbb tanúja egy öreg és beteges ember volt, a' ki már a' maga házából ki-nem mehetett, a' Hertzegné azt kívánta, hogy küldjenek leg-alább négy vagy öt esküdt Birákat annak a' beteges embernek házához, hogy az ott tanúbizonyfágot tehessen. Már a' többek reá is álltak volna; de Lord *Mansfield*, egy bölts és hathatós ékesen-szóllással mondott Beszédében meg-mutatta, melly veszedelmes következései lehetnek annak, 's melly könnyű lenne idővel, ha ez lábra állna, azokat a' három négy személyeket ajándékokkal megvesztegetni, és ekképpen az igazság' ki-fizoltatásának gátot vetni. A' kinek illy bölts beszédében, még a' Hertzegné is meg nyugodott, és a' beteget a' Törvény-szék elébe kellett vitetni, hogy ott az egész Közönség előtt tégye-le-tanúbizonyfágát. —

Az írigyhez.

Madár egyfzer tüzet látván,
 Durván oda közelget.
 'S hogy el-óltsa hozzá kapván,
 A' tólla mind-el-égett.
 Az írigy is másnak estét
 Hogy gonofzúl kívánta;
 Meg-sértette egész testét,
 És azt halálig bánta.